

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

ПРЕДЛОГ

СТРАТЕГИЈА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Београд, децембар 2017. године

САДРЖАЈ

УВОД	2
I. БЕЗБЕДНОСНО ОКРУЖЕЊЕ	3
1. Глобално окружење	3
2. Регионално окружење	6
3. Безбедност Републике Србије	9
II. ИЗАЗОВИ, РИЗИЦИ И ПРЕТЊЕ БЕЗБЕДНОСТИ	10
III. НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕСИ У ОБЛАСТИ БЕЗБЕДНОСТИ	13
IV. ПОЛИТИКА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ	14
1. Основна опредељења политике националне безбедности	14
2. Циљеви политике националне безбедности	15
3. Основна начела политике националне безбедности	16
4. Елементи политике националне безбедности	16
4.1. <i>Спољна политика</i>	16
4.2. <i>Економска политика</i>	17
4.3. <i>Политика одбране</i>	19
4.4. <i>Политика унутрашње безбедности</i>	20
4.5. <i>Политика заштите људских и мањинских права</i>	22
4.6. <i>Социјална политика</i>	22
4.7. <i>Популациона политика</i>	23
4.8. <i>Миграциона политика</i>	23
4.9. <i>Политике у другим областима друштвеног живота</i>	24
V. СИСТЕМ НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ	26
1. Структура и субјекти система националне безбедности	26
2. Управљање системом националне безбедности	26
3. Савет за националну безбедност	27
4. Начела функционисања система националне безбедности	28
ЗАКЉУЧАК	29

УВОД

Стратегија националне безбедности Републике Србије (у даљем тексту: Стратегија националне безбедности) је јавни, највиши и најважнији стратешки документ којим се утврђују основна стратешка опредељења и стварају услови за заштиту националних вредности, остваривањем националних интереса у различитим областима друштвеног живота.

Полазиште Стратегије националне безбедности чине суверенитет и територијални интегритет Републике Србије, економски просперитет, социјална стабилност, развој демократије и владавина права, поштовање људских и мањинских права, безбедност грађана, европска спољнополитичка оријентација и унапређење сарадње са најутицајнијим субјектима међународне заједнице и државама у региону.

Документ потврђује приврженост Републике Србије општим демократским вредностима, међународном праву, концепту војне неутралности и поштовању сопствене државотворне традиције. Опредељења исказана у Стратегији националне безбедности изражавају спремност Републике Србије да, у оквиру Организације уједињених нација, европских и других међународних организација и регионалних структура, доприноси изградњи и унапређењу сопствене, регионалне и глобалне безбедности.

Стратегија националне безбедности идентификује изазове, ризике и претње безбедности, утврђује националне интересе, одређује циљеве, основна начела и елементе политике националне безбедности и дефинише структуру, начела функционисања и одговорности, у оквиру система безбедности.

Стратегија националне безбедности представља основ за израду стратегијских докумената у свим областима друштвеног живота и функционисања државних органа и институција, ради очувања и заштите безбедности грађана, друштва и државе.

I. БЕЗБЕДНОСНО ОКРУЖЕЊЕ

1. Глобално окружење

Почетак 21. века и протеклу деценију обележио је широк спектар озбиљних безбедносних изазова - од екстремних климатских промена и еколошких катастрофа, преко економских, техничко-технолошких и других ризика, до терористичких активности и миграција. Ризик од војних сукоба је умањен, али се глобално друштво суочава са "невидљивим" и непредвидивим непријатељем, којег је тешко контролисати и санкционисати. Тероризам, пролиферација оружја за масовно уништавање, организовани криминал, сајбер криминал, трговина људима и наркотицима идентификовани су као високоризичне асиметричне претње за међународну заједницу, које лако прелазе границе. Њихова повезаност је неупитна, јер је познато да једна врста опасности појачава ризик од друге.

Процес глобализације учинио је државу рањивом на различите безбедносне претње и недовољно способном да им се сама супротставља. Иако би се очекивало да приступ решавању безбедносних проблема на глобалном нивоу допринесе успостављању светског мира, у пракси се догађа сасвим супротно, распирују се стари и појављују нови конфликти. Савремени међународни односи имају врло интензивну, могло би се рећи, турбулентну динамику.

Тероризам, као један од најбруталнијих облика насиља, све више угрожава безбедност значајних ресурса савременог друштва: економију, демократију, слободу и људска права, а његова снага лежи у неочекиваности, спектакуларности и великој дози страха и неизвесности коју је у стању да произведе. Узроци тероризма су дубоке и нагомилане класне, верске и политичке противуречности и неостварене амбиције одређених друштвених група. Међутим, све отвореније се говори о програмираним акцијама, срачунатим на постизање глобалистичких циљева. Практично, реч је о облику модерног ратовања који сукоб "ниског интензитета" одржава у дугом трајању. Са застрашујућим појавним облицима и поражавајућим последицама за човечанство, тероризам је промовисан у највећу опасност по светски мир. Добио је на замаху од 11. септембра 2001. године и акција "Ал Каиде" у САД.

Организовани криминал је све израженија претња и безбедносни изазов који је попримио транснационалну димензију. Ова врста криминала поткопава економску ситуацију, дестабилизује државне и правне институције, угрожава друштво и његове вредности, као и безбедност грађана. Политичке амбиције организованог криминала и тежња организованих криминалних структура да утичу на доношење политичких одлука и јавно мњење представљају посебну опасност по националну и међународну безбедност. Нарочито је опасна повезаност са терористичким организацијама, због тога што се оне често баве криминалним делатностима ради стицања средстава за финансирање својих активности, усмерених на постизање политичких циљева, док је циљ организованих криминалних група стицање нелегалног профита који користе за даље криминалне радње.

Колико је развој комуникационих технологија допринео унапређењу живота на једној страни, толико на другој страни олакшава међусобно повезивање међународних криминалних мрежа. Савремене криминалне организације шире сфере утицаја на сва поља друштвеног живота и представљају континуирани реметилачки фактор. Поред међународног тероризма, појавни облици организованог криминала, који се најснажније рефлектују на глобалну безбедност, су илегална трговина људима, дрогама, оружјем, радиоактивним и другим опасним материјама, фалсификовање и стављање у оптицај лажног новца, пиратерија, кријумчарење и илегална трговина културним добрима, прање новца, као и сајбер криминал и интернет педофилија.

Све је теже контролисати и изазвану мигрантску кризу, која је досегла неочекиване размере. Међу стотинама хиљада миграната из Азије и Африке, могуће је да има и неколико стотина или чак хиљада терориста, које обавештајно-безбедносне службе тешко могу идентификовати пре експонирања. Има основа за бојазан да ће се миграције великог обима наставити и наредних неколико година, што појачава опасност, пре свега, од заразних болести, организованог криминала, тероризма и исламистичког екстремизма, праћеног десничарским екстремизмом. Ризик, свакако, употпуњавају неадекватне и закаснеле антимиграционе мере међународних институција, као и изостанак потребног нивоа кооперативног приступа решавању израженог проблема. Аналогно томе, са економског становишта, терет коју државе и друштва носе током ове кризе, сваким даном, постаје све већи и тежи.

На стање глобалне безбедности одражава се и пролиферација нуклеарног, хемијског, радиолошког и биолошког оружја за масовно уништавање (ОМУ), ракетних технологија, роба и технологија двоструке намене. Ова претња има две димензије: једна се односи на развој, израду или набавку таквог наоружања од појединих држава, а друга на могућност производње, набавке или крађе за терористичке сврхе. Могућност да недржавни актери дођу у посед ОМУ јесте реалност и представља озбиљну претњу миру и сигурности у међународној заједници. Оваква дешавања се одвијају изван постојећих контролних режима.

Сајбер криминал, као облик високотехнолошког криминалног деловања, све је већа и присутнија друштвена опасност. Испољава се кроз прикупљање обавештајних података употребом информационо-комуникационе технологије (сајбер шпијунажу), неовлашћен приступ рачунарским ресурсима (хаковање), оштећење или уништење података, програма, рачунара или рачунарских мрежа (сајбер саботажу), прикривање или лажно приказивање података (преваре) и криминалне радње на или помоћу Интернета (ширење деструктивних идеја и ставова, манипулација забрањеним производима и супстанцама итд.). Борба против овог облика угрожавања безбедности је тешка, јер захтева велику стручност, стрпљење и велику количину новца за опремање постројења који служи за истраживање, праћење и анализу сајбер криминала.

Околности које доприносе све већем броју безбедносних ризика на глобалном нивоу су, пре свега, велике разлике у степену економског и културног развоја, чија су последица сиромаштво и социјална угроженост дела становништва, што условљава настанак негативних демографских и психо-социјалних појава. Свођење међудржавних граница на форму у области економије, у циљу развијања јединственог светског тржишта, доприноси развоју економије, али с друге стране и слаби економску и општу безбедност сиромашних земаља, стварањем повољног амбијента за доминацију богатих држава.

Ширење „сфера утицаја” између економских суперсила и њихови усконационални интереси узрокују конфликте и појачавају тензије у кризним регионима, пре свега због изнуђених мера штедње које намеће естаблишмент, али и због одређених геополитичких претензија на територије држава богатих ресурсима. Војна средства за регулисање технолошке дистанце и остваривање неоколонијалних тежњи карактеристична су и у савременим међународним односима и зависе од реалних могућности држава, заснованим на економској, војној, политичкој и дипломатској моћи, као и од националних интереса светских сила. Услед урушавања унутрашње стабилности, али и могућности угрожавања колективне безбедности, поједине државе издвајају велика финансијска средства за улагања у војноиндустријски комплекс и наставак трке у наоружању. При том се и задужују, не водећи посебно рачуна о економском, социјалном или образовном просперитету сопствене нације.

Деградација животне средине, неодрживо коришћење природних ресурса и пропусти у управљању отпадом и његовом одлагању све више нарушавају еколошке системе и имају значајан утицај на здравље људи, стабилност и еколошку безбедност држава, али се не

осећају подједнако широм света. Последице наведених појава и недостатка ресурса могу да изазову или допринесу и неповољној националној безбедности, пре свега у смислу политичке нестабилности или насилног сукоба.

Еколошке катастрофе које потичу од природних узрока, такође, могу да представљају озбиљну претњу људским и материјалним ресурсима, поготову што питања заштите животне средине, још увек, нису високо рангирана на нивоу националне и глобалне безбедности.

Научних доказа има више него довољно - климатске промене представљају врло озбиљну глобалну претњу и ризик по људе, биљни и животињски свет и захтевају општу, координирану и хитну акцију на смањењу емисија гасова "стаклене баште". Оне нису само еколошки проблем, већ и економски, а отварају и питање националне безбедности, као и низ других питања. Директна последица утицаја климатских промена јесте одмрзавање поларних региона, појава временских непогода, ерозија, клизишта и слегања земљишта, као и повећан ризик од инфективних и заразних болести. Све то може испољити утицај на потребу за што већим учешћем војних снага у санирању штетних ефеката. Климатске промене погађају и енергетски сектор и тиме угрожавају енергетску безбедност.

Енергетска зависност земаља директно је везана и за њихову политичку стабилност. Са друге стране, зависност ове врсте, неретко, је и инструмент политичког утицаја великих сила за остварење својих интереса у енергетски зависним земљама. Исто се односи и на земље које располажу енергетским изворима или вишком енергената.

Свет се суочава са изазовима које намеће грубо кршење општеприхваћених норми међународног права, а посебно мешање у унутрашње ствари суверених држава, као и концепција и пракса превентивног напада и војног интервенционизма. Покушаји давања легитимитета стварању нових државних творевина на територијама суверених држава, чланица ОУН, нарушавају постојећи међународноправни поредак и угрожавају опште стање безбедности у свету.

На сложена и вишедимензионална друштвена кретања указују и прекомпоновања међународних политичких односа на просторима Евроазије ("обојене револуције"), Блиског истока и севера Африке ("арапско пролеће"). Основне карактеристике "обојених револуција" у Грузији (2003.), Украјини (2004-2005.), Киргистану (2005.), Узбекистану (2010.) и Молдавији (2009.-2015.) садржане су у чињеници да је насиље коришћено рестриктивно, у мери потребној за успостављање политичке, економске и безбедносне контроле над тим државама и њиховим природним ресурсима. Актери из иностранства имали су веома важну улогу у реализовању обојених револуција, која се првенствено огледа у финансирању невладиних организација и других антирежимских покрета. Основни циљ је да се земље са кризног подручја, недовољно инкорпориране, укључе у сферу интереса креатора новог светског поретка. Талас револуција, назван "арапско пролеће", који је почео крајем 2010. године у Тунису, покренуо је исте транзицијске процесе и у другим арапским земљама, те довео до смене лидера у четири земље и ратова у Либији, Сирији и Јемену. Испоставило се да проблеми, због којих су се грађани побунили, нису искорењени. Незапосленост, непотизам, корупција и политичка нестабилност остављају тешке последице на економије тих земаља.

Криза у Украјини још није завршена и највећи је ризик по европску и глобалну безбедност од завршетка Хладног рата. "Обојена револуција" је прерасла у оружану конфротацију. То је велики изазов за међународне односе и институције. Од ескалације кризе и руске анексије Крима, односи између Руске Федерације и Запада су на најнижем нивоу. Поред Украјине, нерешени конфликти и нестабилност на Блиском истоку и у Африци имају значајан утицај на безбедност чланица ОЕБС-а.

Транснационални и асиметрични карактер савремених изазова, ризика и претњи безбедности утицали су на став да је безбедност недељива. Због тога се безбедност све више

сагледава глобално, а национална безбедност се повезује са стањем безбедности у ближем и даљем окружењу.

Одговор на транснационално профилисане асиметричне претње налази се у интеграцији националних система безбедности, јачању мултилатералних форума безбедности и колективног система међународне безбедности, као кључних чинилаца у обезбеђењу мира, стабилности и демократског развоја држава савременог света. У таквим околностима, јача потреба за кооперативним приступом у очувању и унапређењу безбедности, заснованим на сарадњи и удруживању безбедносних капацитета.

Очито је да се, са глобалним друштвеним променама, променило и безбедносно окружење. Тешко је одредити који је примарни безбедносни изазов и ко је противник. Перцепција непријатеља се променила. Он може бити верски фундаменталист, компјутерски гуру или уважени члан друштва. У неким случајевима се испостави да је непријатељ неко из безбедносног система. За асиметричне изазове, ризике и претње не постоје границе, за неке ни забране. Безбедносне институције и државни органи се суочавају са чињеницом да информација више није привилегија, већ обавеза и да не постоје једноставни одговори, нити јединствен рецепт.

Промене у безбедносном окружењу и измењена перцепција безбедности наметнуле су, између осталог, потребу и за институционалним променама. Једна од промена је и растући посреднички најам (outsourcing) безбедносних служби.

2. Регионално окружење

Промене које су се, током протеклих година, десиле у Европи и свету довеле су до тога да се тежиште безбедности помери са појмова и концепата који су, искључиво, војне природе. Те тенденције су, нарочито, видљиве у земљама региона југоисточне (ј/и) Европе које су на различитим нивоима укључења у европске економске и безбедносне токове.

Политички проблеми који на Балкану постоје око статуса Косова и Метохије, уставне реконструкције Федерације БиХ, односа између Грчке и Македоније, политичког и верског екстремизма, организованог криминала и др., дају печат нестабилности региона. Безбедност нарушава и реторика појединих политичких лидера и званичника суседних земаља која је, често, без основа и не доприноси проналажењу заједничких решења. Нестабилност постаје нарочито сложена ако се посматра у контексту збивања на Блиском истоку и Медитерану, који поред географске блискости имају и директну политичку и идеолошку везу са многим актерима нестабилности на Балкану.

Иако је дошло до смиривања ратних жаришта, регион је и даље суочен са бројним изазовима. Карактеришу их, између осталог, мултинационални и мултиконфесионални састав становништва, тешко друштвено-историјско наслеђе, недостатак правних механизма и политичке воље да се конфликти решавају мирним путем, што спољнополитичку и безбедносну ситуацију чини осетљивом. Изражен национални и верски екстремизам, привредно-економско заостајање у развоју, у односу на друге европске регионе, као и недовољно изграђене државне институције отежавају процес брже и успешније демократске транзиције држава и генеришу политичке изазове и нестабилност.

Европска унија (ЕУ), кроз Процес стабилизације и придруживања и пријем у ту наднационалну регионалну организацију, има пресудан утицај у мотивисању држава насталих на простору бивше Југославије да нормализују своје односе и реше се одређеног баласта прошлости. Међутим, без обзира на уложене напоре, може се рећи да простор Балкана, још увек, није економски, политички и безбедносно конституисан као хомоген регион. Нерешена питања из прошлости представљају стални извор нестабилности.

Суштински проблем региона је у томе што је његов мултинационални карактер у супротности са амбицијама појединих политичких елита које желе да створе националне

државе или да се припоје матици. Из тог разлога у мултиетничким државама, као што су Србија, Босна и Херцеговина (БиХ) и Македонија, стално постоји опасност од избијања етничких сукоба. Сепаратистичке тежње су реална претња. По својој тежини и комплексности, као и негативним импликацијама, посебно се издваја отцепљење дела територије Републике Србије, путем једностраног проглашења независности Косова. Ситуација у Федерацији БиХ потврђује да не постоји заједнички став три конститутивна народа о питању будућности те државе. Покушај ревизије одредаба Дејтонског споразума не води ка стабилизацији ситуације. Македонија је суочена са више проблема на пољу безбедности - од имена државе које јој оспорава Грчка, територијалних претензија и нерешених питања граница са појединим суседима, до политичке кризе која не јењава и има неизван епизод. Актуелна дешавања на овим просторима указују да је утицај спољњих фактора, на сваки политички и безбедносни процес на Балкану, пресудан.

У таквим условима континуитет међународне подршке и војно и безбедносно присуство, са мандатом УН, може допринети стабилизацији стања и осујетити настајање већих конфликта и њихово прерастање у сукоб ширих размера. У противном, процеси у Федерацији БиХ, проблеми решавања коначног статуса Косова и Метохије и аспирације македонских Албанаца за стварање властитог ентитета, у оквиру пројекта, тзв. „Велике Албаније”, уколико се претворе у ескалацију противуречности, могу постати узрок оружаных побуна дела становништва и сукоба на широј територији.

Ако се има у виду геостратегијски положај ј/и Европе, извесно је да на регионалну безбедност могу, значајно и непосредно, утицати кризе у подручју које обухвата Каспијски басен, Блиски исток, Кавказ, северну Африку и Медитеран. На тим просторима је све израженије сукобљавање интереса држава у коришћењу транзитних праваца и располагању ресурсима, што за последицу има испољавање транснционалних претњи и преношење ризика на европски континент.

Повезаност спектра озбиљних безбедносних изазова изражена је у целом региону, нарочито од када је простор Балкана постао миграциона рута. Масовна миграција становништва из нестабилних подручја Азије и Африке ка Европи није пуко повећање опасности само од нарастајућег тероризма и заразних болести. Кријумчарење миграната и трговина људима постају све масовније кривично дело које је, уједно, извор огромних нелегалних прихода. На значај проблема указује и чињеница да миграције повећавају и ризик од унутрашњих и међудржавних конфликта у региону, нарочито након подизања ограда на појединим границама и примене других предузетих и најављених мера. Могућност да неке европске државе буду затвореније него пре уједињења у ЕУ може довести до тога да земље западног Балкана постану "акумуляционо мигрантско језеро", у које би се сливала "река" миграната.

Са проласком кроз регион великог броја миграната из ратом захваћених земаља, у којима су ситуиране разне терористичке групације, ризик од тероризма постаје "перспективни" проблем. Што се дуже задржавају ризик бива већи. Зато, свака од транзитних земаља има озбиљан задатак да, међу мигрантима, идентификује потенцијалне или праве терористе. Контролом миграната штите се и грађани. Порозна политичка ситуација у Македонији и у Федерацији БиХ, стање на северу КиМ, евентуална ескалација етичког екстремизма и радикалног исламизма у Рашкој области и на југу Србије, као и велики број људи из региона који су се вратили или ће се вратити са актуелних ратишта на Блиском истоку, могу да запале "буре барута". Тероризам може послужити и као "фитиљ" за шири сукоб. На то указују бројни примери рушења режима и инструментализације исламског радикалног тероризма. Све тежа контрола сукоба свет доводи на ивицу ратног стања.

Тамо где се подстиче миграција и развија тероризам, постоји подлога за организовање систематског, планираног и организованог криминала, јер се те две делатности допуњују. Организовани криминал (илегална трговина наоружањем и

наркотицима, илегалне миграције и др.) у условима слабих и недовршених држава, представља озбиљну безбедносну претњу и трајни изазов, пре свега, због политичких аспирација организатора криминалних активности и корупције, којом се онемогућава економска основа јачања институција система. Оно што највише забрињава је стварање криминалних картела, у који су укључени криминалци са свих простора ј/и Европе и шире. Криминалне групе показују и спремност за примену насиља, како у вршењу других кривичних дела, тако и у међусобним обрачунима за превласт на тржишту, чиме додатно угрожавају безбедност грађана. Ова чињеница битно одређује безбедносни идентитет региона и изискује много бољу сарадњу међу државама, јер је реч о безбедносном проблему који захтева јединствен одговор свих држава, без обзира на њихове међусобне разлике.

Убрзани развој информационо-комуникационе технологије (ИКТ) и незаустављиви раст примене, у свим сферама људског друштва, увећава њихову рањивост и изложеност врло озбиљним опасностима. Националне инфраструктуре које повезују, покрећу и опслужују рачунари, постале су изузетно осетљиве. Пример међународне медијске организације "Викиликс" (*WikiLeaks*) указује да и тајни подаци безбедносних институција могу бити доступни јавности, док организован напад може проузроковати далекосежне последице на међународном, националном и индивидуалном плану. Претње у сајбер простору карактерише изразита динамичност, велики број појавних форми, константно ширење на нове области, тежина и тешка сагледивост последица, велика тамна бројка починилаца, отежано откривање и доказивање, специфичан профил починилаца, велике могућности за прикривање учињеног кривичног дела итд. Сајбер напади су јефтин и лак начин да једна нација нападне другу. Они могу имати велики утицај на способност снага безбедност, нарочито у току конфликта.

Економска криза, по својој снази и последицама које оставља за собом, у многоме утиче на сектор безбедности. Она је већ успорила економски развој иначе слабије развијенијих земаља региона, исцрпила је ионако слабе економске ресурсе, посебно земаља Западног Балкана и додатно утицала на пад стандарда, запосленост и незадовољство брзином решавања социјалних и других питања. Извор дестабилизације економске сигурности у региону могу представљати социјална давања и прилив јефтине радне снаге. Све то, у значајној мери, отежава изналажење решења за мигрантску кризу и усложњава борбу против организованог криминала и патолошких појава у друштву.

Најважнији сегмент геополитике је, већ дуго, енергија и то ће бити још израженије у наредном периоду. Према томе, енергетске кризе и ратови нису иза нас. Енергетска безбедност, привредни развој и ефикасност заштитне животне средине основни су и узајамно повезани циљеви, због којих ни једна национална економија није енергетски безбедна. Економска и енергетска међузависност утиче на спољну политику, али и на националну сигурност, путем смањења енергетске ефикасности, ниже понуде, раста цена и геополитичке тензије. Европа се суочава са постојањем дуалног монопола, јер Руска Федерација има монопол у количини гаса и нафте, а Украјина над транспортним рутама. То, свакако, умањује маневарски простор ЕУ која је енергетски сиромашна. Енергетски изазови се, неминовно, рефлектују и на Балкан, који нема заједничко тржиште. При том, уместо да се изналазе заједничка решења, од којих би сви имали користи, државе се надмећу у изградњи сопствених енергетских постројења. Процене су да ће енергетска криза дестабилизovati цео свет.

Безбедносни изазови, са аспекта еколошке заштите и деградације животне средине, не мимоилазе простор ј/и Европе. Они се тичу и укупне безбедности, јер могу изазвати отворене сукобе, имају потенцијал да дестабилизују стање у друштву и могу довести до расељавања становништва.

С обзиром на све учесталије климатске промене и последице тих промена, као и опасности генерисане развојем и применом нових техника и технологија, око 50 милиона грађана у 9 земаља суочава се са изазовима и претњама које су резултат изостанка или

недовољне примене безбедносних стандарда и процедура у еколошкој безбедности и заштити. Скоро све земље Балкана имају веома слабо развијене пројекте рециклаже отпада, рекултивације земљишта и отпадних вода. Без обзира на глобализацију, све државе имају одговорност да сачувају животну средину и живот у њој. Међутим, мере које се спроводе за смањење ризика често су са одложеним дејством или су недовољно ефикасне, а штетни ефекти поплава, земљотреса, ерозије тла, техничко-технолошких и других несрећа су велики.

Стабилизација политичких и безбедносних прилика на простору бивше Југославије није донела истинско помирење међу народима. Још има примера националне острашћености и шовинизма, који се испољавају кроз деловање разних десничарских политичких и невладиних организација. И поред тога, већина држава се залаже или прихвата дијалог, што даје шансу унапређењу односа, предупређивању криза и достизању, првенствено, друштвене стабилности и опште безбедности.

Због сложеног карактера безбедности у региону, државе ј/и Европе су све више упућене на то да заједничким напорима сузбијају негативне процесе који угрожавају њихову безбедност. Изградњом заједничких механизма за превенцију ризика и претњи и за управљање кризним ситуацијама остварују се претпоставке за бржу демократску транзицију, чиме се стварају услови за приближавање и прикључење Европској унији и држава које још нису чланице те заједнице.

3. Безбедност Републике Србије

Збивања и стања у глобалном и регионалном безбедносном окружењу утичу или могу утицати, у мањој или већој мери и на Републику Србију. Она се, као и многе друге земље, суочава са ефектима друштвених и климатских промена и акцидентних ситуација, са деградацијом животне средине, последицама економске кризе, "невидљивим" и непредвидивим непријатељем и свим другим високоризичним асиметричним претњама.

На укупно безбедносно стање у Републици Србији неповољно утиче неколико чинилаца.

Прво, ситуација на северу самопроглашене "Републике Косово", узрокована проблемима у имплементацији Бриселског споразума о нормализацији односа између Београда и Приштине и неадекватним реаговањем међународних мировних снага (KFOR-а и EULEX-а), као и званичника ЕУ, може да поремети крхку стабилност.

Друго, сепаратистичке тежње појединих политичких лидера подстичу опасност од избијања етничких сукоба на северу КиМ, југу Србије и у Рашкој области, али и у пограничним подручјима, првенствено, БиХ и Македоније.

Треће, Србија је један од гараната примене Дејтонског споразума, тако да збивања у БиХ, која воде ка насилној ревизији тог споразума могу имати утицај на безбедност наше земље. Опредељење наше политике је да се међусобни односи ентитета регулишу према Повељи УН, Завршном акту из Хелсинкија и другим документима ОЕБС-а, на миран начин.

Четврто, неадекватне и закаснеле антимиграционе мере ЕУ, као и изостанак потребног нивоа кооперативног приступа решавању израженог проблема, довеле су Србију у позицију једне од најугроженијих земаља, јер се наша у центру западнобалканске миграционе руте. Актуелна мигрантска ситуација је у супротности са националним интересом Србије, како због економских (не)могућности, тако и због потенцијалних безбедносних ризика, који се огледају у порасту исламистичког екстремизма, опасности од тероризма и организованог криминала, али и унутрашњих и међудржавних конфликта.

Пето, регион Балкана, укључујући југ Србије и Рашку област, постаје полигон за регрутовање цихадиста. При том, на свим мапама ИСИС-а, овај простор је део глобалног калифата, док је стратешки план "Ал Каиде" да и Србија постане део муслиманске државе.

Шесто, висок удео угља и хидрокапацитета у производњи енергије обезбеђује Србији енергетску независност, у поређењу са већином земаља региона, али за собом повлачи неке друге проблеме, међу којима је најзначајнији утицај на животну средину. Проблеми су и старост термо капацитета, недовољна искоришћеност обновљивих извора енергије и угрожена енергетска сигурност у снабдевању нафте и гаса. Данас, више него икада раније, указује се потреба за предвиђањем енергетских ризика и претњи, превенцијом и елиминацијом последица након њихове појаве.

Седмо, међуинституционална међународна сарадња није на нивоу који би обезбедио постизање значајних резултата у унапређењу безбедносног амбијента.

Осмо, процес прилагођавања новом безбедносном окружењу је спор, како због неадекватних организационих, кадровских и материјалних услова за супротстављање асиметричним претњама и ризицима, тако и због не схватања чињенице да безбедност више није монопол институција безбедности.

Повољан утицај на националну безбедност имају, првенствено: опредељење Србије да пружа допринос заједничким учвршћивању регионалне и глобалне безбедности и залагање за мирно и конструктивно решавање отворених питања на КиМ, у складу са Бриселским споразумом.

Република Србија је војно неутрална, што није у супротности са успостављеном и развијеном сарадњом са НАТО, ЕУ и стратешким партнерством са Руском Федерацијом. Као таква, опредељена је да изграђује сопствену безбедност и залаже се за регионалну сарадњу у области безбедности и одбране, узимајући учешће у заједничкој обуци кадра, ангажовању у мировним и другим операцијама, контролисању границе, супротстављању тероризму, организованом криминалу и илегалној миграцији, затим пролиферацији лаког и стрелачког наоружања, спречавању пролиферације оружја за масовно уништавање, сарадњи у домену заштите природних ресурса и здравља, заштите од природних и технолошких несрећа, као и другим активностима од значаја за безбедност грађана, материјалних и других ресурса.

II. ИЗАЗОВИ, РИЗИЦИ И ПРЕТЊЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Без обзира на тежњу Републике Србије да очува мир и спречи избијање криза које могу довести до рата, да обезбеди сарадњу у области безбедности, међусобно уважавање и толеранцију, као и убрзан економски и друштвени развој и даље постоје значајни изазови, ризици и претње који имају комплексан карактер и могу угрозити њену стабилност и безбедност. Полазни критеријуми у разматрању и навођењу изазова ризика и претњи јесу њихов обим захватања, интензитет испољавања и вероватноћа настанка, као и последице по безбедност земље, које би могле да настану, уколико се испоље.

Опасност од оружане агресије на Републику Србију значајно је смањена, али није у потпуности искључена. Може да настане као последица оружаног сукоба глобалног или регионалног карактера, проузрокованих супротстављеним интересима великих сила или држава у региону, као и неконтролисаног поремећаја стања безбедности.

Неспровођење Бриселског споразума о стабилизацији односа између Београда и Приштине и једнострано предузимање мера које су у супротности са Резолуцијом Савета безбедности ОУН 1244, попут формирања војске Косова, може бити повод за нарушавање крхке стабилности, првенствено, на северу КиМ, али и провоцирање сукоба са снагама безбедности Републике Србије.

Сепаратистичке тежње појединих националистичких и верских екстремистичких група представљају извор безбедносног ризика и претњу територијалној целовитости Републике Србије. Исте су у корелацији са потенцирањем положаја националних мањина

појединих суседних земаља. Неке од тих земаља су чланице ЕУ и могле би да блокирају евроинтеграцију Србије.

Безбедност Републике Србије може да буде угрожена и *оружаном побуном*, као специфичним обликом оружаног сукоба мотивисаног неуставном и насилном тежњом за добијањем одређених уступака, па и отцепљењем дела државне територије. Она може бити и последица ескалације етничке и верске нетрпељивости, као и граничних, територијалних и других спорова. То је један од најсложенијих облика угрожавања безбедности земље изнутра, јер се организују и изводи, најчешће, уз подршку страног фактора.

Велики ризик, претња и извор дестабилизације економске сигурности и безбедности грађана Србије је *миграција* великог обима. Она појачава опасност, пре свега, од заразних болести, организованог криминала и тероризма, али и унутрашњих и међудржавних конфликта. Мигранти који се, на дужи период, задрже или ситуирају у нашој земљи могу, временом, постати криминализована групација, али и значајан неформалан политички фактор, који тежи да утиче на збивања и оријентацију земље домаћина, масовним ненасилним и насилним протестима, па терористичким чиновима.

Како не познаје географске и државне границе, али и због повезаности са миграцијом, организованим криминалом, етничким екстремизмом, религиозним фундаментализмом и радикалним исламизмом, *тероризам* је један од објективних ризика и претњи за националну безбедност. Република Србија може бити мета терористичког деловања, како непосредно тако и коришћењем њене територије за припрему и извођење терористичких акција у другим земљама.

Организовани криминал на простору Републике Србије представља трајни изазов стабилности и безбедности, јер постоји тесна повезаност између криминалних организација и група екстремних националиста. Показује тенденцију повећања, а испољава се у илегалној трговини наркотицима, наоружањем и људима; корупцији; миту; прању новца; крађи интелектуалне својине; инфилтрацији у легалне послове и другим облицима. Све то угрожава вредности друштва и доводи до опадања поверења у институције државе, отежава спровођења суштинских реформи, успорава процес транзиције, економског развоја, прилива страних инвестиција и интеграционих процеса. У крајњем, организовани криминал доводи до дестабилизације прилика у земљи и региону.

Поред експанзије криминала у ери глобализације, озбиљну претњу за економску и општу безбедност Републике Србије представља *корупција*. Реалност је да она, у спрези са организованим криминалом, додатно отежава ситуацију институцијама, које немају капацитете да овај проблем реше или, барем, умање последице штетних ефеката. Ова друштвена аномалија поткопава економију, демократију и владавину права, указује на слабост државе и урушава поверење јавности у државне органе. У условима недостатка ефикасних механизма контроле, непостојања стандарда личног интегритета и професионалне етике, Србија је погодна за све врсте и појавне облике корупције. Основни узроци њене егзистенције су, између осталог: велика дискрециона овлашћења појединаца или надлежних органа, монополистички положај привредних субјеката, недостаци у пореском систему, недостатак транспарентности, повезаност економске и политичке моћи, недостатак независности правосуђа итд.

Пролиферација оружја за масовно уништење представља потенцијалну претњу безбедности Републике Србије, јер не треба искључити могућност да оружје дође у посед структура над којима држава нема контролу, посебно терористичких група.

Неконтролисани промет, нелегално поседовање и злоупотреба стрељачког и лаког оружја доприносе несигурности грађана и нарушавању опште безбедности друштва, у целини. Недозвољена употреба ватреног оружја повезана је са насиљем, криминалним активностима, али и организованим криминалом и тероризмом.

Обавештајна делатност страних служби, на територији Србије и шире, није новост. Балкан је био и остао зона интересовања и поприште сукоба Истока и Запада, што представља претњу безбедности, јер је усмерена на слабљење политичких, економских и безбедносних капацитета држава и динамику друштвених процеса, супротно националним интересима.

Тенденција повећаног коришћења информационо-комуникационих технологија, интернета и глобалних мрежа праћена је константним повећањем ризика од *високотехнолошког криминала и угрожавања информационих и телекомуникационих система*. Сада је то један од примарних безбедносних изазова за безбедносне институције и друге субјекте одбране Републике Србије. Ризик у овом погледу постоји од угрожавања споља, али и изнутра, због могућности злоупотребе података о грађанима и правним лицима. Ново безбедносно окружење, у којем су информације потреба, а не привилегија, намеће потребу прилагођавања. Класификација истих по степенима тајности не представља више сигурно уточиште.

Проблеми економског развоја Републике Србије имају за последицу бројне неповољне друштвене појаве које су, по свом учинку, значајан фактор ризика у процесу транзиције. Висока стопа незапослености и сиромаштво знатног дела становништва, уз присуство великог броја прогнаних и интерно расељених лица, потенцијална су жаришта озбиљних социјалних и политичких тензија. Одлазак високообразованог кадра из земље, узрокован немогућношћу адекватног запошљавања и вредновања рада, умањује изгледе за бржи економски и сваки други опоравак земље, ослањањем на сопствене ресурсе. Дестабилизацији економске сигурности земље могу допринети неадекватне антимиграционе мере ЕУ и неравномерна расподела терета збрињавања миграната, као и потенцијални прилив јефтине радне снаге.

Неравномеран привредни развој Републике Србије је узрокован светском економском кризом, ниским нивоом инвестиција у истраживање и технолошки развој, заостајањем у погледу расположивости и квалитета инфраструктуре, као и озбиљним демографским проблемима. Као ризик по стабилност и безбедност земље, огледа се у диспропорцији нивоа развијености појединих подручја, структурним неусклађеностима, институционалним проблемима, материјалним ограничењима и неповољним демографским кретањима.

Енергетска међузависност и осетљивост инфраструктуре за производњу и транспорт енергената, као и неизбежан тренд исцрпљивања извора необновљивих енергетских ресурса, представљају реалну основу угрожавања енергетске безбедности и реалан изазов стабилности и безбедности Републике Србије. Ситуацију, поред кризе у Украјини и на Блиском истоку, додатно, усложњава недостатак политичке воље да се спорна питања реше. Због тога Србија не може да рачуна на енергетску независност, сигурност у снабдевању и суверенитет земље.

Нерешен статус и тежак положај дела избеглих, прогнаних и интерно расељених лица са простора Републике Хрватске, Федерације БиХ и КиМ, спора реализација њиховог повратка и негарантовање безбедног опстанка, као и нерешавање судбине несталих са тих простора отежавају нормализацију односа на простору некадашње СФРЈ и представљају потенцијални извор нестабилности у региону.

Недовршен процес разграничења између држава некадашње СФРЈ представља потенцијални извор сукоба и отежава успостављање пуне сарадње између држава. Сваки покушај неадекватног решавања питања права и заштите националних мањина у државама региона може бити значајан извор нестабилности.

Климатске промене, елементарне непогоде, деградација животне средине, неодрживо коришћење природних ресурса, пропусти у управљању отпадом и његовом одлагању и техничко-технолошке несреће све више нарушавају еколошки систем и имају све израженији утицај на здравље људи и животиња, економску и еколошку безбедност, а

тима и стабилност Републике Србије. Наведени ризици су у узрочно-последичној вези, па су и питања еколошке заштите, заштите животне средине и заштите живота и здравља људи, у многоме, заједничка и не треба их посматрати и разматрати одвојено.

Климатске промене повећавају ризик од елементарних непогода, инфективних и заразних болести, али и угрожавају енергетски сектор, тима и енергетску безбедност. Директна последица елементарних непогода су ерозије тла, појаве клизишта и слегања земљишта.

Трошење природних ресурса и угрожавање животне средине у Србији, по обиму и сложености, достигло је озбиљне размере. То се, првенствено, односи на прекомерну експлоатацију шума, неконтролисано располагање енергетским потенцијалима, обрадивим земљиштем и изворима питке воде, загађивање ваздуха, водених токова и земљишта и пропусте у управљању отпадом и његовом одлагању. Поред ненадокнадиве материјалне штете, таквим поступањем изазвају се неповољне промене у макро и микро клими и озбиљно угрожава право људи на живот у здравој средини, што може да изазове или допринесе неповољној националној безбедности, пре свега у смислу политичке нестабилности или насилног сукоба.

Присутни су и други ризици и претње безбедности, са мањом или већом вероватноћом испољавања и препознавања, као што су: злоупотреба нових технологија и научних достигнућа у области информатике, генетског инжењеринга, медицине, метеорологије и других научних области, али и деструктивно деловање појединих верских секти, испољавање друштвених проблема попут наркоманије и друго. Специфичност ових безбедносних изазова, ризика и претњи јесте смањена могућност њиховог благовременог откривања и превентивног деловања.

Асиметрични изазови, ризици и претње безбедности, на глобалном, регионалном и националном нивоу, стално се умножавају и мењају карактер, интензитет и облике испољавања. Садржај, обим и вероватноћа испољавања истих према и на територији Републике Србије непосредно утичу на дефинисање политике националне безбедности, избор и димензионирање људских и материјалних ресурса и изграђивање адекватних способности за асиметричне одговоре. У припреми друштва и институција, приоритет треба дати превентивним мерама и поступцима.

III. НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕСИ У ОБЛАСТИ БЕЗБЕДНОСТИ

Република Србија основним националним вредностима сматра, пре свега, независност, суверенитет и територијални интегритет, слободу, изградњу и очување мира, владавину права, демократију, социјалну правду и сигурност, људска права и слободе, националну, расну и верску равноправност и равноправност полова, неповредивост имовине и очување животне средине. Националне вредности штите се остваривањем националних интереса.

Национални интереси обухватају све области друштвеног живота, а њихова заштита је циљ и смисао постојања и функционисања система националне безбедности. Полазећи од декларисаних националних вредности и опредељења за европске интеграције, у области безбедности могу се идентификовати општи и посебни национални интереси.

Општи национални интереси: (1) очување суверенитета, независности и територијалног интегритета Републике Србије; (2) развој демократије, институција система и владавине права; (3) јачање унутрашње стабилности и безбедности земље и (4) заштита основних друштвених вредности (националног, културног, верског и историјског идентитета српског народа и националних мањина).

Посебни национални интереси: (1) интеграција у Европску унију и друге међународне структуре и сарадња са земљама у региону; (2); стварање и одржавање ресурса

за одбрану сходно концепту неутралне државе; (3) наставак реформе система националне безбедности и инкорпорирање приватног физичко-техничког обезбеђења; (4) ефикасна координација рада државних органа и сарадња са међународним институцијама, ради спровођења миграционе политике и кидана спреге између организованог криминала и терористичких организација; (5) изградња безбедносне културе друштва и подизање укупних одбрамбених способности за супротстављање асиметричним (невојним и војним) изазовима и претњама; (6) нормализација и унапређење билатералних односа са земљама у региону; (7) стварање услова за унапређење енергетске ефикасности, ефикасности заштите животне средине и примену концепта друштвено-економског развоја.

Својим националним интересима у области безбедности, Република Србија дефинише основне претпоставке за заштиту сопствених националних вредности, не угрожавајући интересе других држава, у региону и свету. Њено опредељење јесте да развија и унапређује добросуседске односе, активно учествује у заштити вредности које дели са државама укљученим у процес европских интеграција и другим државама савременог света. Република Србија је одлучна да употреби све расположиве капацитете и ресурсе за заштиту својих националних интереса.

IV. ПОЛИТИКА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Политика националне безбедности представља део укупне државне политике и спроводи се кроз усклађен програм мера и активности које држава, интерресорним приступом и у сарадњи са цивилним друштвом, предузима ради достизања циљева политике националне безбедности. Њеном реализацијом стварају се претпоставке за политички, економски, социјални, културни и укупни друштвени развој Републике Србије. Тиме, безбедност постаје кључни фактор у гарантовању високог стандарда живота друштва, у виду владавине права, личне безбедности и слободе, демократизације и свеопштег развоја.

1. Основа опредељења политике националне безбедности

Република Србија је привржена поштовању обавеза које проистичу из Повеље УН, принципа Универзалне декларације о људским правима и Хелсиншког завршног акта, као и склопљених међународних уговора. Залаже се за поштовање међународног права, јачање улоге ОУН, ОЕБС и ЕУ и стварање механизма за очување безбедности у свету, уз уважавање интереса свих држава, народа и етничких група. Иако је направила преседан неподржавањем резолуције УН о Криму, наглашава потребу уздржавања од претњи силом, или употребе силе ради угрожавања територијалног интегритета или независности било које државе, поштовања постојећих међународно признатих граница и решавање спорова и отворених питања мирним путем.

Без обзира на историјско наслеђе и нека нерешена питања у региону, Република Србија не сматра, унапред, ниједну државу или савез држава непријатељским. Залажући се за примену концепта неутралне државе, сматра да политика војне неутралности није, нужно, конфликтна са настојањем да се придружи ЕУ, као ни ставом да не постане чланица НАТО. У заштити суверенитета, територијалне целовитости и безбедности грађана одлучна је да употреби расположива дипломатска, правна и сва друга легитимна средства. Прихваћен је дијалог са Косовом, уз посредовање ЕУ, у намери да се пронађу одржива и дугорочна решења, у интересу обе стране, али са опредељењем да Србија никада не призна сецесију и независност Косова.

Полазећи од уверења да асиметрични изазови, ризици и претње лако прелазе границе и да су одбрана и заштита недељиви, Република Србија ће продубити институционализовану сарадњу са ЕУ, чланицама и партнерима НАТО, Руском Федерацијом и другим државама са којима је потписала декларације о стратешком партнерству и споразуме о сарадњи у областима одбране, безбедности, енергетике, заштите животне средине и другим. Сходно томе, тежња је потпуна имплементација интегрисаног

система заштите и спасавања и увезивање са системом одбране и системом управљања заштитом животне средине.

Уважавајући интерес очувања сопственог територијалног интегритета и суверенитета, Република Србија ће спољну и безбедносну политику, у највећој мери, усклађивати са позицијама и деловањем ЕУ у свим најважнијим питањима глобалног, европског и регионалног карактера.

Приступањем НАТО програму Партнерство за мир, отварањем војног представништва у Мисији Републике Србије при НАТО, успостављањем НАТО војне канцеларије за везу у Београду и усвајањем Индивидуалног акционог плана партнерства (ИРАР), али и потписивањем Декларације о стратешком партнерству са Русијом, те отварањем Српско-Руског хуманитарног центра, Србија је потврдила дугорочно опредељење да пружа допринос заједничким демократским вредностима и учвршћивању регионалне и глобалне безбедности. При том, наглашава своје уверење да је активна и садржајна сарадња свих држава западног Балкана са државама чланицама НАТО и Партнерства за мир, пут за стабилизацију и напредак овог региона.

Битно опредељење је стварање услова за унапређење безбедности грађана. То, између осталог, подразумева професионализацију и инкорпорирање приватног сектора безбедности у државно-јавни, уз нужно одклањање мањкавости у законским и подзаконским актима, којима се уређују надлежности, статус, деловање и надзор над истим, прикупљање и заштита податак о личности и друго.

Република Србија је опредељена да, због пораста утицаја енергије и енергената на све садржаје друштвеног живота и кључне аспекте безбедности, посвети посебну пажњу обезбеђењу и заштити енергетске безбедности. Успешно решавање питања енергетске безбедности је претпоставка за укупан друштвени развој и задовољавање потреба грађана.

Република Србија је опредељена да развија систем националне безбедности који је у стању да, самостално или у сарадњи са другим државама и међународним безбедносним институцијама, одговори на асиметричне ризике и претње безбедности, као и да учествује у изградњи и унапређењу регионалне и глобалне безбедности. Сагласно са променама чинилаца безбедности у окружењу и националним интересима, опредељиваће се садржај, обим и начин безбедносног организовања друштва и интеграције у безбедносне структуре.

2. Циљеви политике националне безбедности

Искуство указује да нема априорних, природних циљева политике националне безбедности, већ да су они резултат озбиљних аналитичких студија, које полазе од индикатора стварности. Свака политика, па и политика националне безбедности, има свој основни (општи) циљ, према којем се усаглашавају остали (посебни) циљеви.

Основни циљ политике националне безбедности Републике Србије јесте успостављање интегрисаног система националне безбедности и достизање степена одсуства опасности који омогућава несметану егзистенцију и развој друштва.

Посебни циљеви су: обезбеђење и унапређење безбедности грађана, друштва и државе; обезбеђење демократизације и владавине права; јачање институционално-административних капацитета; превентивно деловање кроз спровођење ефикасних мера и активности, као и одклањање асиметричних ризика и претњи безбедности, ради заштите националних интереса.

Остваривање ових циљева треба да допринесе развоју политички и економски стабилног и напредног друштва, учешћу Републике Србије у изградњи повољног безбедносног окружења, укључивање у европске интеграције и друге регионалне и међународне структуре, кроз сарадњу са демократским друштвима. То је могуће уколико се политика националне безбедности спроводи и у областима спољне политике, економске

политике, политике одбране, политике унутрашње безбедности, социјалне политике и политика у другим областима друштвеног живота.

3. Основна начела политике националне безбедности

Република Србија је опредељена за решавање свих спорова и криза на миран начин, кроз конструктивни дијалог, при чему политичка средства имају кључну улогу. Кроз сарадњу и изградњу поверења, она унапређује односе са суседним и другим земљама и доприноси регионалној безбедности.

Утврђивање и спровођење политике националне безбедности заснива се на уважавању следећих основних начела:

- *превенција* – остварује се кроз одлучност у примени одговарајућих мера за јачање националне безбедности кроз правовремену идентификацију, прикупљање информација и предузимање активности за спречавање и сузбијање узрока асиметричних ризика и претњи безбедности;
- *право на одбрану* – засновано је на основним правима и суверености државе, у складу са Повељом УН, а укључује слободно одлучивање о облику и начину остваривања националне безбедности, као и о учешћу у регионалним и међународним безбедносним организацијама, уважавајући интересе Републике Србије;
- *компатибилност* – подразумева усаглашеност делова система националне безбедности и прихватање и спровођење међународних стандарда, у области безбедности;
- *недељивост безбедности* – реализује се кроз активан приступ и допринос свих субјеката друштва општој безбедности. Недељивост подразумева и учешће цивилног друштва и експерата у формирању политике безбедности, као и сарадњу и партнерство са субјектима међународних односа;
- *одговорност* – подразумева се да субјекти безбедности политику националне безбедности реализују у складу са Уставом, законима и преузетим међународним обавезама.

4. Елементи политике националне безбедности

Елементе политике националне безбедности чине спољна политика, економска политика, политика одбране, политика унутрашње безбедности, политика заштите људских и мањинских права, социјална политика и политике у другим областима друштвеног живота.

4.1. Спољна политика

Приоритети спољне политике, у заштити интереса, Републике Србије су: истрајавање у дипломатским напорима за очување уставног поредка; интеграција у ЕУ и унапређење односа са суседима, државама у региону и најутицајнијим субјектима међународне заједнице. Сходно томе, делујући у складу са Повељом УН и основним нормама међународног права, Србија ће наставити да штити свој суверенитет и територијални интегритет, користећи сва расположива дипломатска, правна средства и друга легитимна средства. Остаје привржена општим демократским вредностима и поштовању принципа међународног права. Опредељена је да, у оквиру Организације уједињених нација, других међународних организација и европских и регионалних структура, доприноси изградњи и унапређењу сопствене, регионалне и глобалне безбедности. Свестрано подржава међународну и регионалну сарадњу, као модел за усклађивање различитих интереса и решавање спорова између држава, народа и култура. У том смислу, у складу са Резолуцијом 1244 Савета безбедности УН, Бриселским споразумом, међународним правом и одредбама Устава Републике Србије, залаже се за мирно и конструктивно решавање отворених питања на КиМ, ради омогућавања бољег живота свих

грађана. Полазећи од уверења да је национална безбедност Републике Србије уско повезана са безбедношћу југоисточне Европе и континента у целини, унапређиваће односе са чланицама ЕУ и чланицама и партнерима НАТО, на основама непосредне, блиске и дугорочне сарадње и заједничког деловања. Такође, Република Србија ће своју спољну и политику одбране и безбедности, у највећој могућој мери, усклађивати са позицијама и деловањем ЕУ, у свим питањима од глобалног, европског и регионалног значаја.

Стратешки приоритет Републике Србије јесте убрзавање процеса приступања ЕУ. Отварањем преговарачких поглавља, отпочео је процес усклађивања са стандардима и нормама ЕУ и у том циљу ће наставити са интензивним политичким и економским реформама друштва и испуњавањем других потребних услова на путу европских интеграција. Предстоји озбиљан рад на усвајању и имплементацији великог броја прописа, међу којима је најзначајнија промена Устава и јачање административних капацитета, пре свега јавне управе.

У фокусу је и унапређује сарадње и успостављање садржајнијих односа са свим државама западног Балкана. Такав приступ пружа могућност за међународну афирмацију Србије и промоцију њених економских, културних, научних, туристичких и других потенцијала. Посебан значај придаје се сарадњи на јачању регионалне стабилности и унапређењу свестране добросуседске сарадње, те интеграцији региона у ЕУ. У складу са Дејтонским споразумом, уз поштовање територијалног интегритета и суверенитета Босне и Херцеговине, наставиће се са развијањем посебних веза са Републиком Српском.

Република Србија је опредељена да одржава блиске и обухватне везе са Руском Федерацијом, да продубљује сарадњу са Народном Републиком Кином, Индијом и Бразилом и унапређује односе са Сједињеним Америчким Државама, у интересу консолидације стабилности и просперитета на западном Балкану. Истовремено, наставиће процес јачања билатералних односа са земљама у региону и развоја односе са државама које припадају Покрету несврстаних земаља.

Република Србија се залаже за регионалну сарадњу у областима заједничке обуке и ангажовања елемената система безбедности у мултинационалним операцијама, управљању кризама и управљању границом, у супротстављању тероризму, организованом криминалу и корупцији, илегалној миграцији и трговини људима, у заштити од елементарних непогода и техничко-технолошких несрећа и у заштити животне средине, природних ресурса и здравља грађана.

Ради очувања националне безбедности, поштовања релевантних резолуција Савета безбедности УН, међународних конвенција и споразума, доследно ће се спроводити важеће норме у области контроле наоружања и непролиферације оружја за масовно уништење. У том контексту, радиће се на даљем усклађивању националне регулативе са нормама Европске уније.

4.2. Економска политика

Економска стабилност је основни предуслов за реализацију циљева политике националне безбедности Републике Србије. Сходно томе, приоритет економске политике јесте одржив развој, са тенденцијом дугорочно експанзивног развоја и релативно висока стопа привредног раста. Међутим, како је економски развој значајно условљен и спољним факторима, рецесија глобалне економије испољила је утицај на све земље, поготову оне које немају јаку индустрију. Са заоштравањем глобалне економске кризе и поремећајем на финансијском тржишту и економија Србије ушла је у турбулентно раздобље и критичну фазу развоја. Узрок томе је био изабрани модел, заснован на увозу, високој потрошњи и задуживању у иностранству. Када је заустављен прилив капитала, када је дошло до пада кредитне активности и приватне и јавне потрошње, домаћа економија је ушла у дубоку кризу. Потрошен је новац од кредита, донација и приватизације предузећа, тако да су сви

извори, из којих се привреда могла ревитализовати и реиндустријализовати, у великој мери, исцрпљени.

Овакав модел развоја изазвао је, најмање, два веома крупна проблема. Прво, довео је до слома реалног сектора и формирања лоше привредне структуре. Друго, пошто модел није дугорочно одржив, јер пресудно зависи од прилива девизних средстава и задуживања, генерисао је незапосленост, сиромаштво, велики спољнотрговински дефицит, висок јавни и спољни дуг. Економска политика се суочила са погоршаним условима пословања, смањењем прихода и порастом расхода, али и компликованом мисијом: како, истовремено, не смањивати запосленост и мењати индустријску структуру.

Глобална и домаћа криза су појачале и оголеле суштину и дубину економских проблема, што је изнудило изналажење новог модела раста и развоја, имплементираног у усвојеном документу "Стратегија и политика развоја индустрије Србије 2011.-2020. године". Нови модел подразумева смањивање нерационалне потрошње, бирократије и непотребних трошкова јавног сектора и истовремено повећање инвестиционе потрошње, како би се подстакао привредни раст и запошљавање, уз социјалну заштиту најугроженијих слојева друштва.

У наредном периоду, приоритет је вођење економске политике усмерене на креирање стабилног и предвидивог пословног амбијента, неопходног за раст привредне активности и повећање удела приватног сектора у производњи, запошљавању и инвестицијама. Примена већег броја усвојених реформских закона треба да доведе до отклањања структурних слабости привреде и стварања основе за дугорочно одржив раст.

Економском реструктурирању српске привреде значајно доприноси смањење нерационалне јавне потрошње и промена модела финансирања инвестиција, чиме се подстичу привредни раст и запошљавање. У томе кључну улогу има фискална политика и стабилност националне валуте, активније привлачење страних инвестиција, спречавање одлива девиза сивим каналима, дестимулисање непотребног увоза, подстицање предузећа да супституишу увоз и јачају извозну понуду. Стварање пословног амбијента, стимулативног за привреднике и инвеститоре, омогућава пораст страних и домаћих инвестиција, убрзање реструктурирања и повећање продуктивности и конкурентности привреде.

Структура и динамика усвојених мера штедње креирана је тако да обезбеди одрживу путању опоравка у наредним годинама. Оне се неће остваривати на рачун капиталних улагања, који су кључни за покретање инвестиционог циклуса, већ првенствено кроз смањење текућих расхода који су били предимензионирани, у односу на снагу привреде.

Са становишта функционисања јавног сектора и повећања његове ефикасности, мере штедње ће се спровести и укидањем непродуктивних радних места и општом рационализацијом пословања јавног сектора. У наредном периоду потребно је интензивирати увођење професионализације у пословању јавних предузећа и одговорног корпоративног управљања у оним предузећима која ће остати под државном контролом, уз измештање социјалне политике из јавних предузећа у систем социјалне заштите, као и постепено и одговорно смањивање државног удела у привреди.

Република Србија је зависна од међународне трговине, пре свега због недостатка природних енергената, али и немогућности да се домаћа тражња подмири домаћом понудом. Из тог разлога, још увек, постоји висок спољнотрговински дефицит. Као чланица Централно-европског споразума о слободној трговини (СЕФТА), Србија остварује позитиван спољнотрговински биланс. Од посебног значаја су трговински споразуми са ЕУ, Руском Федерацијом и Турском. Царинска политика постаје мање значајна, јер земља тежи чланству у ЕУ и Стветској трговинској организацији.

Важна претпоставка безбедности јесте смањење разлика у развијености региона, стимулацијом повратка становништва у економски недовољно развијена подручја, спровођењем мера за унапређење индустријске производње, пољопривреде и трговине, као и развојем саобраћајне инфраструктуре. Битно је и смањење стопе сиромаштва и незапослености и учешћа сиве економије у укупној економији државе, затим стимулација развоја малих и средњих предузећа, континуирана улагања у пољопривреду, развој туризма и подизање квалитета животне средине.

Спровођењем економске политике у миру стварају се услови за обезбеђење потреба становништва и логистичку подршку свих структура у систему националне безбедности, за време ванредних ситуација, ванредног или ратног стања. Да би се то постигло, нужно је усаглашавање постојећих и доношење нових прописа од значаја за оперативност државних органа у различитим ситуацијама.

4.3. Политика одбране

Политика одбране Републике Србије заснована је на интегралном и мултилатералном приступу питањима одбране и безбедности и опредељена је за активно учешће у процесима сарадње и заједничког деловања са другим државама и субјектима међународних односа, у изградњи националне, регионалне и глобалне безбедности.

Циљеви политике одбране јесу стварање и одржавање ефикасног и интероперабилног система одбране, допринос повољном безбедносном окружењу и интеграција у европске и друге међународне безбедносне структуре. Остваривању истих доприносе сви субјекти и снаге одбране.

Афирмишући концепт кооперативне безбедности, Србија је успоставила билатералну сарадњу са преко 60 држава широм света, укључујући Сједињене Америчке Државе и Руску Федерацију. Приступањем програму Партнерство за мир, успоставила је институционалну сарадњу и са НАТО. Истакнуто је опредељење да се пружа допринос учвршћивању регионалне и глобалне безбедности. У том смислу, Република Србија сматра да је активна и садржајна сарадња свих држава Западног Балкана са државама чланицама и партнерима НАТО, пут за трајну стабилизацију и напредак овог региона.

Полазећи од својих интереса, Србија је унилатерално прогласила војну неутралност, у односу на постојеће војне савезе. Одлука не искључује усаглашавање безбедносне и одбрамбене политике са ЕУ, сарадњу са НАТО, Руском Федерацијом и другим земљама са којима је склопљен уговор о војно-техничкој сарадњи, као ни учешће у мултинационалним операцијама УН и мисијама ЕУ. Војна неутралност подразумева да Република Србија развија систем одбране који омогућава ослонац на сопствене људске и материјалне ресурсе. При том, нема сметњи да се одбрана спроводи и у сарадњи са другим државама и међународним безбедносним организацијама, уколико за то постоји обострани или глобални интерес.

Када је реч о сарадњи са КФОР на Косову и Метохији, упркос одређеним неслагањима по питању политичких аспеката ангажовања ове мисије, на оперативнотехничком плану сарадња Војске Србије и КФОР одвија се успешно, без инцидената. Међутим, Република Србија изражава забринутост поводом одлуке НАТО о фазном смањењу броја припадника, као и одлуке о „дефиксацији“ српских манастира, јер присуство КФОР-а сматра основним гарантом опстанка неалбанског становништва и очувања културног наслеђа на Косову и Метохији.

У оквиру војно-политичке димензије, Република Србија као чланица ОЕБС-а, испуњава све преузете обавезе, по основу Бечког документа о изградњи мера безбедности и поверења, Документа о малом и лако наоружању и из домена подрегионалне контроле наоружања. При том, у складу са обавезама које проистичу из Дејтонског споразума, сарађује са другим државама, јер сматра да регионални приступ представља најбољи начин

за решавање проблема, попут сузбијања тероризма, организованог криминала и трговине људима.

Република Србија доследно спроводи обавезе у области непролиферације оружја за масовно уништење и испуњава исте према Међународној агенцији за атомску енергију (ИАЕА), Организацији за забрану употребе хемијског оружја (ОПСВ) и Јединици за подршку примени Конвенције о забрани бактериолошког (биолошког) и токсичног оружја (ВВС). Спровodeћи политику непролиферације, Србија не производи и не поседује оружје за масовно уништавање, у било ком облику. Такође, јасно је изразила опредељење да се са њене територије уклоне сви материјали који би могли да послуже за израду оваквог оружја.

У складу са садржајем и динамиком процеса интеграције Републике Србије у ЕУ изграђивање се капацитети елемената система одбране за извршавање обавеза у оквиру Европске безбедносне и одбрамбене политике.

Демократска и цивилна контрола Војске Србије и других снага одбране и транспарентност одбрамбених послова основа су за развој савременог система одбране.

Опредељења политике одбране представљају основу за израду стратегијско-доктринарних, нормативних и планских докумената, чијом се операционализацијом стварају услови за достизање дефинисаних циљева политике одбране.

4.4. Политика унутрашње безбедности

Политика унутрашње безбедности је кључна за изградњу и очување ефикасне правне државе и безбедност грађана. Њеним спровођењем обезбеђује се заштита уставног поретка, демократског политичког система, људских права и слобода, јавног реда и мира, имовинске сигурности и других друштвених вредности. У остваривању политике унутрашње безбедности заједнички делују законодавни, извршни и судски органи и цивилно друштво, уз ефикасну спољну политику, политику у привредној, социјалној и здравственој области, као и другим областима које имају значајну улогу у развоју друштва и превенцији избијања безбедносних проблема.

За спровођење политике унутрашње безбедности, поред нормативне уређености, посебан значај имају институције које су у стању да операционализују прописане обавезе, у складу са додељеним надлежностима. Доношење одговарајућих закона, стратегија и акционах планова, благовремено прикупљање и размена података и информација, координирање рада служби безбедности и јачање њихових капацитета представљају неопходан предуслов у остваривању циљева политике унутрашње безбедности. Допринос суштинским променама могу дати и невладине организације које се баве питањима безбедности, слобода и владавине права.

Деполитизација државних органа, реформа јавне управе и полиције, стварање независног и ефикасног правосуђа и одговарајућег система за азил, омогућавање вишег нивоа људских и мањинских права, заштита медијских слобода и слободе изражавања и спречавање злоупотребе политичког утицаја су неке од промена, неопходних за сузбијање, или свођење на низак ниво, унутрашњих безбедносних изазова, ризика и претњи, стварање непристрасних, одговорних и ефикасних институција, као и суштинске промене друштва.

У циљу појачане заштите друштва, Република Србија је одлучна у намери да, стратешким приступом и уз помоћ међународне заједнице, развије националне капацитете и потенцијале за сузбијање обавештајних и субверзивних делатности, борбу против тероризма и ефикасно сузбијање свих облика организованог криминала и корупције као системске аномалије, укључујући и спречавање утицаја носилаца коруптивног повезивања у структурама државне власти. У области борбе против организованог криминала потребно је подизање капацитета органа реда за спровођење комплексних истрага, укључујући и финансијске истраге, којима ће бити омогућено да се уђе у траг имовини стеченој кривичним делима.

Актуелни безбедносни изазови, ризици и претње унутрашњој безбедности утичу на све тешњу унутрашњу и прекограничну полицијску сарадњу, ради сузбијања њихових узрока на изворишту. То, између осталог, подразумева бољу доступност и размену информација, али и директну оперативну сарадњу на конкретним случајевима. Реформом начина рада полиције, са углавном реактивног и репресивног деловања прелази се на концепт рада вођеног криминалистичко-обавештајним подацима, што ће омогућити бољу превенцију и ефикаснију употребу ограничених ресурса.

Интегрисано управљање границом, координисан рад и јачање капацитета граничних служби, омогућава бржи промет робе и људи преко границе, уз истовремено спречавање прекограничног криминала и сузбијање илегалних миграција.

Ефикасан рад правосудних органа у процесуирању свих кривичних дела, а посебно оних којима се угрожавају уставни поредак и привредни систем земље, основ је унапређења стања националне безбедности. Реформе у области правосуђа треба да омогуће, првенствено, независност судства и суђење у разумном року, а хармонизација прописа са истима у ЕУ и правосудна сарадња у кривичним и грађанским стварима да грађани Србије уживају правну заштиту и у другим земљама, нарочито када су стране у парници из различитих држава. Међусобно признавање доказа и пресуда даје правне гаранције и страним инвестицијама да ће бити заштићене у Србији.

Политика у области безбедности и владавине права посебно је значајна за приступање ЕУ, због имица региона као извора нестабилности. Нужно је имати у виду да су реформе система правосуђа и унутрашњих послова некада и теже од усвајања правних тековина и интегрисања у економски систем ЕУ.

Све већу одговорност у спровођењу политике унутрашње безбедности, заједно са државним и осталим органима и институцијама, имају ванинституционалне снаге безбедности, чија делатност обухвата физичко-техничку заштиту појединаца, објеката и других материјалних добара не обухваћених заштитом надлежних државних органа. Приватни сектор безбедности, услед нормативне неуређености, недостатка делотворног надзора, сукоба интереса и других пропуста који ометају делотворно уређење, може представљати потенцијални изазов и ризик по унутрашњу безбедност, поготову што се том делатношћу баве и мултинационалне компаније. Примена Закона о приватном обезбеђењу и подзаконских аката је пут професионализације тог сектора и спречавања злоупотреба сваке врсте. Успостављањем јавно-приватне сарадње, полиција ће моћи ефикасније да се бори против криминала.

Деловање државних и осталих органа и институција Републике Србије у области унутрашње безбедности усмерено је на заштиту уставног поретка, живота и имовине грађана, спречавање и сузбијање свих облика тероризма, организованог, финансијског, економског и високотехнолошког криминала, корупције, прања новца, трговине људима, наркоманије, пролиферације конвенционалног наоружања и оружја за масовно уништење, обавештајних и субверзивних делатности, као и других изазова, ризика и претњи безбедности. За остваривање циљева политике унутрашње безбедности посебан значај има стално унапређивање информативне и превентивне делатности.

Значајну улогу у остваривању унутрашње безбедности имају контрола стрељачког и лаког оружја, те изградња и јачање јединственог система заштите и спасавања. Развијањем одговарајућих капацитета државе за спречавање нелегалних активности и управљање кризама, организовањем грађана и ефикасним системом информисања стварају се услови за ефикаснију заштиту живота, здравља и имовине грађана и очување животне средине. Посебно су значајне припреме за деловање у ванредним ситуацијама, насталим услед пожара, елементарних непогода, техничких и технолошких несрећа, дејства опасних материја и других стања опасности.

Прихватање и примена међународних, пре свега европских, као и националних стандарда у области безбедности, посебно у областима људске безбедности и управљања ризиком, битно доприносе остваривању циљева националне безбедности.

4.5. Политика заштите људских и мањинских права

Заштита људских и мањинских права представља цивилизацијску вредност, основу националне безбедности и мерило демократског карактера друштва и државе. Србија је ратификовала све најважније универзалне међународне уговоре и они су обавезујући.

Политика у области људских и мањинских права Републике Србије заснована је на одредбама Устава, Универзалне декларације о људским правима, Међународног пакта о грађанским и политичким правима, Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима, Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, Оквирне конвенције за заштиту националних мањина Савета Европе и других потврђених међународних уговора.

Република Србија гарантује на својој територији сва индивидуална и колективна права националних мањина. Залаже се и заступа обавезу поштовања људских и мањинских права Срба у другим државама кроз унапређење односа са тим државама, а у складу са релевантним документима међународног права. У склопу преговора за приступање ЕУ, започети су бројни процеси који формулишу нову мањинску политику и уређују начин остваривања и заштите права националних мањина. Водећи се препорукама Саветодавног комитета Савета Европе, циљ је пуна примена Оквирне конвенције Савета Европе о заштити права националних мањина.

Полазећи од значаја међуетничке толеранције и међукултурног дијалога, Република Србија предузима ефикасне мере за унапређење узајамног поштовања, разумевања и сарадње међу свим људима који живе на њеној територији, без обзира на њихов етнички, културни, језички или верски идентитет. Република Србија је опредељена да развија сарадњу са представницима мањина, као и матичним државама порекла мањина ради унапређења њиховог положаја и њихових права.

Поштовање прихваћених обавеза из области људских и мањинских права и унапређивање правних оквира, који омогућавају надзор у функцији спречавања повреда људских права и маргинализације грађана, по основу политичке, етничке и верске припадности, представља значајан аспект унапређења националне безбедности.

У спровођењу политике заштите људских и мањинских права, значајна је и улога независних институција - Заштитника грађана и Повереника за заштиту равноправности, чија се мишљења и препоруке морају уважавати.

4.6. Социјална политика

Социјална политика Републике Србије је важан елемент политике националне безбедности. У директној је зависности од економске ситуације и спровођења економске политике. Како је економски положај земље погоршан, са актуелном кризом, дошло је до погоршања социјалног положаја грађана, раста сиромаштва и смањивања стандарда живота.

Један од највећих економских и социјалних проблема у Србији је велика и дуготрајна незапосленост, чија је стопа важан индикатор стања у којем се друштво налази. Низ је узрока овакве ситуације. Осим економске кризе, проблем је и неадекватан образовни систем који школује кадрове за којим не постоји потреба. Овај поремећај на тржишту рада производи низ негативних економских, социјалних, социјално-психолошких и демографских последица и генератор је незадовољства. Што је незадовољство веће, већа је и вероватноћа социјалних немира и протеста, пораста насиља, криминализације друштва итд. Све указује да је висока незапосленост претња друштву и држави.

Извор дестабилизације овог елемента политике националне безбедности може представљати и велика миграција народа из Азије у западну Европу, која узрокује додатна социјална давања и потенцијални прилив јефтине радне снаге. Србија је једна од најугроженијих земаља, јер се нашла у центру западнобалканске миграционе руте.

Сиромаштво као вишедимензионалан феномен, узрокован недовољним приходима за задовољавање основних животних потреба, подразумева и аспекте везане за људска права (немогућност запошљавања, неадекватни стамбени услови, социјална и здравствена заштита, образовање и комуналне услуге). Концентрисано је у традиционално неразвијеним регионима (југ и југоисток Србије), а најприсутније је код социјално угрожених група (старе особе, инвалиди, интерно расељени, избеглице, Роми и необразовани грађани).

Социјални проблеми доприносе, у мањој или већој мери, слабљењу морала грађана. Сходно томе, реформе које се реализују у Србији ради демократизације друштва и стабилизације привреде, подразумевају налажење решења за системско унапређење социјалне политике. То је сложен и дугорочан задатак.

Основни циљеви социјалне политике Републике Србије су задовољавање потреба грађана, заштита њихових права, обезбеђење социјалне заштите, смањење стопе незапослености и побољшање услова рада. У оквиру исте посебну пажњу завређује повећање наталитета, побољшање демографске структуре и заштита породице. Реализацијом пројектованих циљева унапређује се брига о појединцу, његовој личној безбедности, а тиме и укупној безбедности државе.

4.7. Популациона политика

Популациони изазови су високо рангирани у Републици Србији, јер је популациона (демографска) политика са највише нерешених питања. Стратегија подстицања рађања није донела очекиване резултате тако да, у демографском смислу, Србију и даље карактеришу изразит депопулациони тренд, феномен недовољног рађања (фертилитет), диспропорција наталитета и морталитета и неповољна старосна структура, што значајно утиче на политику националне безбедности. Негативан природни прираштај бележи се протеклих двадесет пет година. Животни век је пет година краћи, у односу на ЕУ и Србија је, са просечном старошћу становништва од 43 године, на шестом месту у Европи. Алармантан је податак Републичког завода за статистику, да је 2016. године рођено најмање беба у последњих сто година. При том, највећи број породица у Србији – чак 52 одсто, има само једно дете. Да би дошло до простог обнављања нације, односно да би свака генерација била једнако бројна као и претходна, потребно је да 45 одсто жена роди – троје деце и да 44 одсто роди двоје деце.

На популациону политику неповољан утицај имају ефекти светске економске кризе, узроци емиграционих токова, али и изостанак оперативнијег деловања надлежних државних органа, одговорних за планирање и спровођење мера популационе политике. Сходно томе, дугорочан и одржив демографски развој мора бити приоритет Владе Републике Србије. Пронаталитетне мере подразумевају подстицање рађања решавањем основних, пре свега социјалних, проблема који се директно тичу потенцијалних учесника у репродукцији. Да би се то постигло, нужна је мултисекторска сарадња у стварању услова за примену стратешког документа.

4.8. Миграциона политика

Србија је традиционално емиграциона земља, са дијаспором од близу четири милиона људи. Последње две и по деценије, суочена је са бурним и турбулентним миграционим кретањима. Долазак избеглица из ратом захваћених подручја бивше Југославије и интерно расељених лица са КиМ, као и одлазак великог броја младих и радно способних становника, трендови су који обележавају протекли период. Свих ових година изражена је депопулација руралних подручја, а од 2015. године Република Србија је

захваћена неочекивано великом миграцијом становништва са безбедносно угрожених подручја Средњег и Блиског истока. Она појачава опасност, пре свега, од заразних болести, организованог криминала и тероризма, а Србија је једна од најугроженијих земаља, јер се нашао у центру западнобалканске миграционе руте, у околностима неадекватних и закаснелих антимиграционих мера ЕУ, као и изостанка потребног нивоа кооперативног приступа решавању израженог проблема. Све је више тражиоца азила из земаља Азије и Африке и илегалних миграната, али и повратника по основу Споразума о Радмисији. Зато, извор дестабилизације економске сигурности земље могу представљати трошкови стварања услова за њихово збрињавање и интеграцију, значајна социјална давања и прилив јефтине радне снаге.

Како је процес придруживања ЕУ један од приоритета Републике Србије, између осталих, преузета је обавеза сарадње две стране у области виза, контроле граница, азила и миграција. Сходно томе, стратешки оквир је заснован на истим вредностима као и стратешки оквир ЕУ, с тим да има потребе за унапређивањем истог.

Србија, свесна значаја стратешког, правног и институционалног уређења области миграција, улаже напоре како би решила или, барем, ублажила изражене проблеме, јер је то од изузетне важности за њен социјално-економски систем, испуњавање неопходних услова за придруживање ЕУ, али и функционисање безбедносно-одбрамбеног сектора. Међутим, у досадашњем функционисању система управљања миграцијама, уочен је недостатак међусобне координације инситуција, задужених за разне категорије миграната, што је један од разлога да управљање законитим и незаконитим миграцијама још није део заокружене политике. Не постоји јасна позиција у погледу поступања са образованим људима који траже посао у другим земљама, нити како спречити број миграната који илегално улазе у земљу. Недовољно је ефикасан и поступак давања азила.

Управљање миграцијама мора бити усклађено са политиком придруживања ЕУ, али и специфичним демографским трендовима и дугорочним потребама развоја Републике Србије. Оно треба да осигура миграциона кретања која су од користи економском и социјалном развоју земље.

4.9. Политике у другим областима друштвеног живота

У времену оптерећеном бројним проблемима, политике образовања, науке, културе, технолошког развоја, заштите животне средине и других области друштвеног живота, као и њихово усклађивање са стандардима ЕУ, имају стратешки значај за заштиту националних интереса и значајно доприносе остваривању циљева политике националне безбедности. На свим подручјима видљиви су симптоми кризе и неопходно је изналажење адекватних и дугорочних решења.

Образовни систем Србије је застарео и није усклађен са потребама савременог доба, односно технолошким променама. Из тог разлога машинска, електро и текстилна индустрија веома тешко проналазе кадрове. Уважавајући све већи значај знања, политика образовања је усмерена на организационе промене и подизање квалитета образовања, што ће омогућити већу друштвену интегрисаност образовног система. На тај начин стварају се претпоставке за друштвени развој и јачање свести о значају образовања за националну безбедност. У остваривању тог циља, неопходно је изграђивати што повољније услове за рад наставничког и образовног кадра, на свим нивоима организовања. Кроз процес дуалног образовања, неопходно је постићи већу усклађеност са привредом и обезбедити овладавање вештинама и савременим знањима и технологијама.

Технолошки развој је саставни део економског и друштвеног развоја. Његова експанзија пред истраживаче поставља изазове - како формирати друштво, засновано на знању и тиме омогућити становништву да живи боље, те како сачувати природну животну средину и непрекидно ширити и унапређивати научна сазнања. Издвајање за науку и технолошки развој из буџета Србије је недовољно за унапређење квалитета истраживања и

постизање нивоа у коме остварени резултати могу бити примењени у пракси, као нови производи или нове технологије. Из тог разлога, Република Србија значајно заостаје у односу на земље ЕУ и неке државе из региона (Словенија, Хрватска). Зато је политика технолошког развоја усмерена на превазилажење технолошког заостајања и достизање нивоа технолошке развијености. Развојем и усвајањем нових технологија стварају се претпоставке за убрзан развој одбрамбене индустрије и њену интеграцију у токове националне и међународне економије. Научно-технолошки напредак земље и успостављање делотворног националног истраживачког и иновационог система, интегрисаног у Европски истраживачки простор, предуслов је за економски раст, друштвени и културни напредак, подизање стандарда грађана и квалитета живота. Уз повећани обим међународне сарадње, нужно је унапређење научноистраживачког рада и иновативне делатности.

Услед озбиљног нарушавања животне средине, еколошка заштита постаје све значајније подручје безбедности Републике Србије. Активности у овој области усмеравају се на заштиту и очување природних ресурса који могу бити угрожени неконтролисаним експлоатацијом. У достизању тог циља неопходно је осигурати интегрисано управљање и контролу планског коришћења природних ресурса и обезбедити поштовање међународних конвенција о заштити животне средине и усвајање међународних стандарда у тој области. Осврт на последњи талас проширења ЕУ указује да су преговори у овој области били најтежи. Имајући у виду обим проблема у нашој земљи и стање инфраструктуре, могуће је да ће ово бити најскупљи део правних тековина ЕУ који треба имплементирати. Примена прописа ЕУ, из области животне средине, није само обавеза већ постизање бољег стања у тој области и бољег квалитета живота грађана.

Република Србија посвећује све већу пажњу реформи здравственог система, јер је постојећи неефикасан и финансијски неодржив због доприноса који нису довољни за оперативне издатке тог сектора. При том, део запослених не остварује право на здравствену заштиту и осигурање због чињенице да им послодавци не уплаћују доприносе за здравство. Потешкоће ствара и мањак медицинског особља у домовима здравља, нарочито у руралним областима, као и мањак лекара појединих специјалности. Реформа здравственог система је неопходна ради побољшања квалитета здравља грађана и подизања њихове продуктивности, уважавајући потребу да буде исплатив и ефикасан.

Богато историјско наслеђе српског народа и грађана Србије, као део светске баштине, представља и основу за заштиту националних вредности. Актуелно је и значајно питање заштите и обнове културне и историјске баштине на Косову и Метохији, јер се ради о одбрани темељног упоришта да је косовско наслеђе једна од састојница нашег идентитета, традиције и историјског памћења. Када је у питању одбрана националних интереса у овој области, многа питања су отворена, а пријем Косова у UNESCO је постао и важно политичко питање, као део укупног процеса нормализације односа Београда и Приштине.

Култура је прво место где се огледају држава и друштво, јер културна политика усмерава друштво ка култури, али и културу према друштву. Она се мења заједно са осталим друштвеним променама. Пошто је друштво у кризи, извесна је и криза у култури, односно у њеним вредностима и њеним институцијама. У интересу је друштва и Републике Србије да одклони узроке маргинализације културе и ојача темеље на којима она почива, чиме би се допринело васпостављању система вредности. Како је нематеријално културно наслеђе главни покретач културе разноликости, треба га преносити са генерације на генерацију и чувати од времена и модерних технологија. Неговањем традиције, језика, сценске уметности, ритуала и празника, сачуваће се осећај идентитета и континуитета српског и других народа и националних мањина.

Србија је вишенационална и вишеконфесионална секуларна држава. Полазећи од тога да је слобода мисли, савести и вероисповести значајно људско право, тежи се унапређењу верских слобода и афирмацији аутохтоне, историјским развојем изграђене, вишерелигијске структуре друштва. Сарадњом државе са црквама и верским заједницама,

подржавањем међуверских дијалога и међусобне сарадње цркава и верских заједница, слаби се мотивација за испољавање верског фанатизма и екстремизма, а подстиче процес хармонизације верских односа, на принципима толеранције, разумевања, поштовања и узајамне солидарности цркава и верских заједница, чиме се јача социјална кохезија друштва, а тиме и национална безбедност државе. Но, без обзира на похвале, које је мањинска политика Србије добила у последњем раздобљу од међународних организација, уочљив је тренд интернационализације питања верских мањина. Проблем, додатно, усложњава то што су припадници верских мањина најчешће и припадници националних мањина.

Унапређење образовне, научно-технолошке, здравствене, еколошке, културне и конфесионалне политике је од виталног значаја и за политику националне безбедности Републике Србије и треба да буде тежишна активност надлежних органа.

V. СИСТЕМ НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Систем националне безбедности се налази у процесу реформи, а представља нормативно, структурно и функционално уређену целину односа између надлежних државних органа, организација и установа, њихових делатности, као и других субјеката друштва у циљу заштите националних вредности остваривањем националних интереса Републике Србије.

1. Структура и субјекти система националне безбедности

Структуру система националне безбедности чине институције и органи државе који управљају, планирају, организују, усклађују и остварују прописане мере и активности у систему безбедности.

Институционални део система се састоји од управљачког и извршног дела. Управљачки чини државни апарат који доноси законе и одлуке од стратешког значаја - Народна скупштина Републике Србије, председник Републике Србије и Влада Републике Србије. Извршни део чине министарства, правосудни органи и агенције које спроводе законе, одлуке и наредбе највиших органа законодавне, извршне и судске власти.

Систем функционише спровођењем активности којима се развија и оних преко којих делује, односно остварује мисије одбране, унутрашње безбедности, управљања ванредним ситуацијама и учешћа у међународним мировним и хуманитарним операцијама.

Нормативни део представља норме којима се систем националне безбедности конституише и норме којима се одређују надлежности и начин функционисања државних и других органа и цивилног друштва у обављању послова битних за националну безбедност.

Субјекти система националне безбедности су неконвенционални, конвенционални и остали - суплементарни. Неконвенционални субјекти су Народна скупштина, председник Републике, Влада и органи државне управе који се баве иностраним пословима, пословима унутрашње безбедности и пословима одбране. Конвенционални субјекти су обавештајно-безбедносне службе, Полиција, Војска Србије, правосудни органи, инспекцијски органи, заводи за извршење кривичних санкција и царина. У остале субјекте се групишу органи јединица локалне самоуправе, институције надлежне за образовање и научну делатност и заштиту животне средине, независне институције - Заштитник грађана и Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности, привредна друштва, субјекти из области приватног обезбеђења, организације цивилног друштва, медији, правна лица и грађани који доприносе остваривању циљева националне безбедности.

2. Управљање системом националне безбедности

Системом националне безбедности управљају државни органи као носиоци законодавне и извршне власти, ради достизања најповољнијег стања безбедности. Функције

управљања системом су планирање, организовање, наређивање, координација и контрола, и спроводе се у складу са Уставом, законом и другим прописима.

Народна скупштина Републике Србије остварује управљачки утицај на све делове система националне безбедности, уставотворном и законодавном делатношћу. Народна скупштина одлучује о рату и миру, усваја стратешко-доктринарна документа, доноси законе и друге опште акте у области националне безбедности и надзире рад Владе и других органа одговорних Народној скупштини, у складу са Уставом и законом. Преко Одбора за одбрану и унутрашње послове и Одбора за контролу служби безбедности, остварује надзор и цивилну контролу над системом националне безбедности.

Председник Републике Србије председава Саветом за националну безбедност и командује Војском Србије у миру и свим снагама одбране у ванредном и ратном стању, у складу са Уставом и законом. Председник Републике указује на одређена питања и проблеме из домена националне безбедности, покреће њихово решавање и доноси акте из своје надлежности.

Влада усмерава и усклађује рад органа државне управе у домену националне безбедности, у складу са Уставом и законом, предлаже и реализује политику националне безбедности, усмерава и усклађује функционисање система националне безбедности, обезбеђује материјална и финансијска средства за потребе система националне безбедности, управља делатношћу државних органа, органа државне управе, установа и правних лица у области остваривања националне безбедности, у складу са Уставом и законом и обезбеђује реализацију међународних уговора и споразума у области националне безбедности.

Министар спољних послова, министар одбране, министар унутрашњих послова и министар финансија подносе извештаје о стању безбедности из домена својих надлежности Народној скупштини и Влади. Остали министри и државни функционери, на захтев Владе, Народне скупштине Републике Србије или према потреби, подносе извештаје из домена својих надлежности.

Директори служби безбедности, најмање једном годишње, Одбору за одбрану и унутрашње послове Народне скупштине подносе редовни извештај о раду. По потреби и на захтев Одбора достављају ванредне извештаје. Послове оперативног усклађивања ангажовања обавља Биро за координацију рада служби безбедности.

3. Савет за националну безбедност

Савет за националну безбедност, као посебно тело Републике Србије, обавља послове и задатке из области националне безбедности, одређене законом.

У оквиру својих надлежности, Савет за националну безбедност разматра питања која су значајна за националну безбедност и функционисање елемената система безбедности, њихову међусобну сарадњу и сарадњу са другим надлежним органима државне управе, као и сарадњу са органима и службама безбедности других држава и међународних организација. Поред тога, разматра предлоге надлежних државних органа за област одбране и унутрашње послове и службе безбедности, усмерава и усклађује рад елемената система националне безбедности и предлаже мере за унапређење стања безбедности и остваривање циљева политике националне безбедности.

Састав Савета за националну безбедност, поред председника Републике Србије и председника Владе, чине министри надлежни за послове одбране, унутрашње послове, спољне послове и правосуђе, руководиоци служби безбедности, начелник Генералштаба Војске Србије и секретар Савета. У раду Савета за националну безбедност, по потреби, учествују и руководиоци других државних органа и институција и лица која нису чланови Савета (председник Народне скупштине Републике Србије, председник Врховног касационог суда, републички јавни тужилац и други).

Савет за националну безбедност прати, координира рад елемената система националне безбедности, утврђује ниво успешности примене Стратегије националне безбедности и предлаже адекватне мере за њено иновирање, у складу са значајем промена чинилаца које је одређују. Стручне и административне послове за потребе Савета обавља Канцеларија савета за националну безбедност.

4. Начела функционисања система националне безбедности

Функционисање система националне безбедности остварује се уз уважавање основних начела (принципа). То су:

– *уставност и законитост*: уважавање овог принципа указује да нема веће силе од права и доприноси остварењу владавине права;

– *јединство*: подразумева координирано функционисање све три гране власти, јединство правног и безбедносног поретка;

– *непрекидност*: огледа се у континуираном деловању субјеката безбедности и одбране, њиховој организационој и управљачкој трансформацији;

– *прилагодљивост*: способност система да се адаптира новим изазовима, ризицима и претњама безбедности;

– *поузданост*: у погледу оперативних и функционалних способности за извршавање прописаних и додељених задатака у свим амбујенталним и другим околностима;

– *условљеност циљева*: систем не утврђује сам себи циљеве, већ му их одређује степен угрожености друштва;

– *свеобухватност*: Србија развија функционално интегрисан систем, у којем се, осим институција система националне безбедности, придаје значај и улози цивилног друштва, цивилно-војној и цивилно-полицијској сарадњи у области безбедности, као и развоју цивилног сектора за унапређење безбедности;

– *превенција*: правовремена идентификација, прикупљање података и предузимање активности, ради смањења ризика и претњи безбедности;

– *релативна аутономност и одговорност*: свака институција система има дефинисану надлежност и одговорност у остваривању безбедносних активности, послова и задатака;

– *ефикасност*: кадровска стручност, опремљеност и способност да се превентивно делује на изазове, ризике и претње по безбедност и да се на њих адекватно одговори, услови су за поуздано функционисање делова система националне безбедности;

– *транспарентност*: омогућава висок степен цивилне контроле функционисања елемената система и интегрисаност свих делова друштва у безбедносне токове и процесе;

– *кооперативност*: подразумева усаглашеност политика одбране и безбедности и итероперабилност система са ЕУ и стратешким партнерима;

– *комплементарност*: огледа се у јединственим циљевима система, применом различитих метода и средстава у заштити националних интереса Србије.

Наведена начела функционисања система националне безбедности заснована су на основним уставним и законским решењима, као и међународно прихваћеним обавезама и стандардима чији је Република Србија потписник, или правни следбеник. Влада и ресорна министарства стварају материјалне, организационе и кадровске услове који не доводе у питање функционисање система у складу са неким од наведених начела.

Специфичност функционисања појединих делова система националне безбедности исказује се кроз посебна начела утврђена у доктринарним и нормативним документима.

ЗАКЉУЧАК

Стратегија националне безбедности Републике Србије представља израз сагласности релевантних политичких чинилаца, државних институција, организација цивилног друштва и грађана при утврђивању општег приступа и начина остваривања заштите националних интереса, у складу са актуелним и процењеним асиметричним (вишедимензионалним) изазовима, ризицима и претњама безбедности Републици Србији. Заснована је на теоријским сазнањима у области безбедности, потребама друштва, сопственим и искуствима других држава у креирању система националне безбедности и решавању ризика и претњи безбедности. Јасно указује да су за очување безбедности у актуелним околностима, потребни мултисекторски приступ, координирано ангажовање државних органа, цивилног друштва и других субјеката безбедности и одбране, као и сарадња са обавештајно-безбедносним структурама других држава и међународних организација.

Извесно је да су многе државе и региони у свету суочени са широким спектром озбиљних безбедносних изазова - од екстремних климатских промена и еколошких катастрофа, преко економских, техничко-технолошких и других ризика, до миграција и терористичких активности. Ризик од војних сукоба је умањен, али се глобално друштво суочава са непријатељем којег је тешко контролисати и санкционисати. Високоризичне асиметричне претње лако прелазе географске и државне границе. Њихова повезаност је неупитна, јер једна врста опасности појачава ризик од друге.

Државе су постале рањиве и недовољно способне да се саме супротставе различитим безбедносним претњама. Сходно томе и прихваћеном начелу војне неутралности, потребан је координисан и партнерско-савезнички мултиресорни приступ решавању проблема на глобалном и регионалном нивоу, јер асиметричним и вишедимензионалним опасностима мора се супротставити исто таквом одбраном.

Савремена друштвена кретања обележена су динамичним променама у међународним односима, које указују на потребу правовременог и адекватног реаговања. И Република Србија је изложена значајним изазовима, ризицима и претњама који имају комплексан карактер и могу угрозити њену стабилност и безбедност. Зато је нужен процес прилагођавања новом безбедносном окружењу, ажурирања стратешко-доктринарних докумената и припремања за личну и колективну заштиту, те одбрану виталних друштвених и државних интереса. При том, треба прихватити чињеницу да безбедност више није монопол институција безбедности.

Стратегија је динамичан документ којим се дају основе за уређење и интегрисано остваривање функције безбедности државе, кроз делатности на свим нивоима организовања друштва. Представља полазну основу за израду стратешких докумената у областима одбране, унутрашње безбедности, борбе против тероризма и организованог криминала, управљања миграцијама, борбе против корупције, заштите и спасавања, економског и социјалног развоја и у другим областима друштвеног живота, као и за нормативно уређење система националне безбедности. Ажурирање садржаја, у зависности од безбедносних, политичких и друштвених околности, трајан је задатак надлежних државних органа.